

УДК 37.07:316.613

Одайник С.Ф.*

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Статтю присвячено проблемі управління навчальним закладом в умовах полікультурного освітнього середовища. Обґрунтовано необхідність формування у керівників закладів освіти обізнаності сучасними психолого-педагогічними технологіями навчання і виховання особистості в полікультурному освітньому середовищі; викладено принципи полікультурного виховання в навчальних закладах; розкрито специфіку управління навчальними закладами в умовах полікультурного освітнього середовища; доведено, що в умовах полікультурного освітнього середовища керівнику закладу необхідно забезпечувати стійкість та чіткий управлінський контроль, зберігаючи національно-культурну самобутність певних груп населення.

Ключові слова: полікультурне освітнє середовище, крос-культурний менеджмент, полікультурне виховання.

Суспільні процеси, що відбуваються останнім часом у нашій державі, стали причиною переосмислення сутності національної ідентичності й ведуть до зміни теорії виховання та освіти майбутніх поколінь. Актуальною проблемою сучасної педагогіки в Україні є полікультурне виховання дітей, що ґрунтується на засадах гуманізму, свободи, рівності та соціальної справедливості у всебічному розвитку особистості та на створенні навчальним закладом умов для збереження й розвитку національних мов і культур. Взаємозбагачення духовного світу кожного народу за рахунок творчого поєднання національних здобутків інших націй є однією з установок полікультурного виховання. Порушення цієї єдності, перебільшення соціальної функції домінуючого етносу створює загрозу для мирного співробітництва всіх людей незалежно від їх національної приналежності. Отже, з'явилася потреба у вихованні міжкультурно обізнаної особистості в умовах полікультурного суспільства.

У наш час у різних регіонах України йде накопичення досвіду організації управління закладами освіти в нових соціально-економічних, культурних і політичних умовах. У зв'язку з цим реформування системи освіти в умовах культурного й духовного відродження України потребує вдосконалення підготовки майбутніх керівників навчальних закладів, здатних здійснювати професійну діяльність у навчальних закладах з багатонаціональним складом.

Виховання в душі толерантного співіснування, взаємодопомоги і співпраці людей з різними культурно-історичним корінням і національними традиціями в сучасному українському суспільстві є надзвичайно актуальним. Важливість цього напрямку окреслена і в державних документах – Конституції України, законах України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні, у яких закладені ідеї полікультурності та необхідність їх реалізації. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми свідчить, що педагоги та психологи ґрунтовно дослідили це питання. Досліджено зміст і шляхи формування культури міжетнічних відносин студентської молоді у вищому навчальному закладі (Я. Довгополова, Є. Степанов), культури міжнаціонального спілкування (Т. Атрощенко), етнокультурної компетентності (О. Гуренко), готовності вчителів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища (Л. Гончаренко), педагогічні технології підготовки школярів і вчителів до толерантної міжкультурної комунікації (Г. Безюлева, Т. Білоус, С. Бондирева, І. Лощенова, А. Садохін, Ю. Тодорцева, Г. Шеламова та ін.); готовність менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному

* © Одайник С.Ф.*

середовищі (О. Сакалюк). Проте питання управління навчальним закладом у полікультурному освітньому просторі ще не достатньо висвітлене в науково-педагогічних дослідженнях. Отже, можна констатувати суперечності, що виникли між потребами полікультурного середовища, існування й розвиток якого вимагає взаємодії людей, які належать до різних національних культур, і відсутністю керівників закладів освіти, спеціально підготовлених до вирішення цього завдання у професійній діяльності.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування в керівників закладів освіти обізнаності з сучасними психолого-педагогічними технологіями навчання й виховання в полікультурному навчальному середовищі; необхідності полікультурного виховання в навчальних закладах; аналіз специфіки управління навчальними закладами в умовах полікультурного середовища.

Сьогодні започатковується поступовий процес переходу від централізованої системи управління закладами освіти до демократичної, сприйнятливої до інновацій. Відбувається оновлення системи управління освітою, зокрема й управління навчальними закладами, за рахунок педагогічного менеджменту – самостійного специфічного відгалуження управління. Теорія менеджменту покликана змінити стиль взаємовідносин між адміністрацією навчального закладу та вчителями, між педагогами та учнями, установити дух співробітництва, взаємоповаги, взаємодопомоги.

Дослідження українських науковців показали, що система управління залежить від соціокультурних особливостей того регіону, де вона впроваджується. Тому при проектуванні систем управління освітою необхідно враховувати менталітет та особливості національної культури жителів регіону. У південному регіоні України більшість колективів навчальних закладів за складом багатонаціональні, поліетнічні. У школах і вищих навчальних закладах Херсонської області спільно навчаються діти українців, росіян, євреїв, молдован, турків-месхетинців, кримських татар, вірмен, німців, ромів, корейців та інших народів, які проживають в області. Для таких колективів характерна активність міжетнічного спілкування. У той же час сфера подібних міжнаціональних відносин перебуває в постійному розвитку і здатна залежно від обставин більшою або меншою мірою трансформуватися. Ситуація, що склалася на Херсонщині, вимагає освіти, у якій полікультурне виховання є невід'ємною складовою цілісного процесу становлення особистості.

Визначення полікультурного освітнього середовища має важливе значення для вдосконалення управління цим об'єктом. Освітнє середовище – це сукупність соціально-психологічної, педагогічної, інформаційної, технічної та інших підсистем, що забезпечують досягнення мети навчально-виховного процесу; сукупність матеріальних, духовних і суспільних умов здійснення освітнього процесу. Освітнє середовище впливає на всі підсистеми особистості:

- біологічну – щодо збереження та розвитку здоров'я;
- психологічну – з точки зору забезпечення психічної стабільності, психогієни, захисту від негативних впливів;
- соціальну – щодо органічного включення особистості в систему соціуму, у систему соціальних відносин [3].

Полікультурне освітнє середовище – це сукупність підсистем, які цілеспрямовано забезпечують досягнення освітніх цілей учасниками навчального процесу різних національностей і культур. Такий тип освітнього середовища є характерним для історичних регіонів із поліетнічним складом населення. Особливістю полікультурного освітнього середовища є те, що учасники освітнього процесу – представники різних національностей. Будучи носіями різних культур учасники навчально-виховного процесу будують взаємовідносини, виходячи зі своїх уявлень про взаємодію. Ці уявлення можуть не збігатися в силу культурних відмінностей, різних систем цінностей, відмінного розуміння соціальних ролей тощо.

Відповіддю на глобальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві є поява крос-культурного менеджменту, в основі якого – знання культурних особливостей його учасників. Термін крос-культурний походить від англ. *cross* – «пересікати, переходити».

Крос-культурний менеджмент – галузь управлінської науки, предметом якої є управління відносинами, що виникають на зламі національних культур, а також виявлення й використання в організації управління поведінкових закономірностей. Розуміння того, що всі народи різні, усвідомлення, прийняття і вміння керувати мультинаціональним колективом, ураховуючи ці відмінності, – найважливіше у крос-культурному менеджменті.

Основою крос-культурного менеджменту, за В. Буніною, є розроблення рекомендацій для широкого кола керівників та менеджерів різного рівня з метою зниження ризиків і втрат, пов'язаних із міжкультурними конфліктами [1]. Предметом вивчення крос-культурного менеджменту є управління відмінностями в культурах та системах їх цінностей; визначення причин міжкультурних конфліктів, способів їх попередження чи нейтралізації; керування полікультурними колективами.

Міжетнічні конфлікти відбуваються між окремими представниками, соціальними групами. Етносом рухає потреба в самозбереженні, захисті своїх цінностей і традицій. Більш чітко специфіка ціннісних міжетнічних конфліктів проявляється в суперечностях, пов'язаних із розбіжностями в культурі, мові, релігії й інших соціокультурних особливостях етносів. Етнічна група або окремий представник етносу може почувати себе дискримінованим за духовними показниками, що зі значною ймовірністю може стати причиною конфлікту.

Багатонаціональні колективи відрізняються від однонаціональних груп своєю соціальною організацією. Як показують дослідження, у багатонаціональних учнівських колективах іноді виникають конфлікти на національному ґрунті, прояв елементів «неусвідомленого» шовінізму, зневаги до учнів іншої національності. Причиною цього зазвичай бувають недостатність сімейного виховання, негативний вплив сучасного соціального середовища, засобів масової інформації тощо. Ці явища, як правило, розвиваються в умовах відсутності спеціальної виховної роботи з їх запобігання і впливу «почуття юрби» [2].

Іноді учні погано володіють мовою, якою ведеться викладання в школі. Це ускладнює можливість їхнього спілкування з однолітками, перешкоджає взаємодії з іншими членами багатонаціонального колективу, соціалізації. Такі діти можуть мати низьку самооцінку й відчувати національну неповноцінність. Усе це має бути предметом уваги й турботи педагогів у повному обсязі, повинно фіксуватися в інтересах ефективності виховних зусиль. Знання специфіки прояву національно-психологічних особливостей представників конкретних етнічних спільностей полегшує діяльність педагога.

Керівники освітніх закладів мають пам'ятати, що у крос-культурному менеджменті менше уваги повинно приділятися культурним відмінностям, тобто потрібно не нейтралізувати чи контролювати культурні розбіжності, а організовувати діяльність з їх урахуванням [5]. Полікультурне виховання потрібно розглядати як частину педагогічних зусиль, які забезпечують культурно-соціальну ідентифікацію особистості, відкриті іншим культурам, національностям, расам, віруванням. Формування обізнаності керівників навчальних закладів із сучасними психолого-педагогічними технологіями навчання і виховання в полікультурному навчальному середовищі є першочерговим завданням.

Науковці О. Гукаленко, І. Зозуля, Н. Терентьева, Т. Якадіна та інші доводять, що зміст полікультурного виховання будується навколо чотирьох орієнтирів: соціокультурна ідентифікація особистості, засвоєння системи понять та уявлень про

полікультурне середовище, виховання позитивного ставлення до диверсифікованого культурного оточення, розвиток навичок міжнаціонального спілкування.

Основною метою полікультурного виховання є насамперед усунення суперечності між нормами виховання й навчання домінуючих націй, з одного боку, та етнічних меншин – з іншого. Передбачається взаємна адаптація етнічних груп, відмова етнічної більшості від культурного диктату. Виховання полікультурної особистості є складним процесом, що вимагає знань не лише про особливості розвитку дитячої особистості, а й усвідомлення неминучості її існування в багатокультурному, різноетнічному світі, необхідності формування в неї готовності до спілкування з представниками різних народів.

Сучасні методи полікультурного виховання спрямовано на те, щоб, по-перше, навчити дітей усвідомлювати та розуміти наявні різноманіття, одночасно працюючи над усуненням упередженого ставлення до інших, а по-друге – створити таке шкільне середовище, яке б відображало національну культуру дитини та особливості її рідної мови [6]. Учителю має формувати в учнях такі цінності, як повага та шанобливе ставлення до інших культур, традицій, віросповідань та мов, якими спілкуються різні народи, а також зробити клас таким середовищем, у якому представники усіх культур почуватимуться вільно. Полікультурність майбутнього громадянина виховується не тільки під час навчального процесу. У вирішенні зазначених завдань важливу роль відіграє позакласна робота.

Аналізуючи роботи українських науковців, можемо виділити такі функції полікультурного виховання:

- усвідомлення важливості культурного різноманіття для самореалізації особистості;
- виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей;
- формування уявлень про різноманіття культур та їх взаємозв'язку;
- розвиток умінь і навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності і взаєморозуміння.

Професійну діяльність керівників освітніх закладів у полікультурному навчальному середовищі забезпечують:

- знання основних структурних елементів полікультурного навчального середовища;
- знання сутності базових положень крос-культурного менеджменту;
- обізнаність із сучасними психолого-педагогічними технологіями навчання і виховання в полікультурному навчальному середовищі.

Такі знання дають можливість менеджеру освіти оперативно реагувати на зовнішні та внутрішні чинники полікультурного освітнього середовища, моделювати його відповідно до специфіки закладу освіти.

Одним із важливих показників готовності керівників навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі є знання основних механізмів реалізації державної мовної політики в полікультурному навчальному середовищі. Виходячи з цього, механізми реалізації державної мовної політики в галузі освіти України (за І. Лопушинським) варто розглядати як систему організаційних і правових засобів, методів і стимулів, за допомогою яких державою унормовуються мовні процеси, забезпечується реалізація соціально-економічних правових функцій, тобто державний механізм містить у собі політико-правові, організаційно-управлінські форми й засоби регулювання мовної політики в освітянській сфері [4]. Урахування зазначених аспектів є необхідною умовою діяльності менеджера освіти.

Таким чином, полікультурне виховання особистості є складним і багатограним явищем, що потребує відповідної організації навчально-виховного процесу, життя,

діяльності та взаємостосунків учнів з метою створення умов для виникнення між дітьми почуття довіри і солідарності, уміння взаємодіяти.

Процес управління навчальним закладом становить собою систему завдань, метою яких є досягнення максимуму ефективності діяльності педагогічно-учнівського колективу. В умовах полікультурного освітнього середовища керівнику закладу необхідно забезпечувати стійкість та чіткий управлінський контроль, зберігаючи національно-культурну самобутність певних груп населення.

Отже, одним з основних напрямків реформування освіти в українському суспільстві є залучення нових обдарованих педагогічних кадрів, зокрема представників культурних та етнічних «меншин».

Сьогодення потребує створення сучасної концепції освіти, що змогла б поєднати в собі дві протилежні тенденції: з одного боку, зберегти своєрідність етнічних культур, з іншого боку – взаємопов'язати їх із процесами глобалізації, інтеграції. Розробка саме такої освітньої системи є надзвичайно актуальною і може бути предметом подальших досліджень. На черзі також розробка програм для підготовки майбутніх керівників освітніх закладів на засадах полікультурної освіти; вироблення необхідних рекомендацій.

Література:

1. Бунина В.Г. Кросс-культурный менеджмент и межкультурная коммуникация : учебное пособие / Вера Георгиевна Бунина. – М. : ГУУ, 2008. – 128 с.
2. Горчакова О. А. Особистість У полікультурному освітньому середовищі вищого навчального закладу / О. А. Горчакова // Режим доступу : <http://www.ukrdeti.com/firstforum/b24.html>
3. Калашникова Е. М. Личность и общность / Е. М. Калашникова // Проблема идентификации. – Пермь : Изд-во Пермского ун-та, 1997. – С. 114.
4. Лопушинський І. П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України : дис. доктора наук з держ. управління: 25.00.02 / Іван Петрович Лопушинський. – К., 2008. – 508 с.
5. Петрушенко В.М. Когнітивна концепція кросс-культурного менеджменту / В.М. Петрушенко, Т. А. Голець // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2008. – № 1. – С. 120-128.
6. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону : автореф. дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. В. Якса. – К., 2009. – 46 с.

Одайник С.Ф.

УПРАВЛЕНИЕ УЧЕБНЫМ ЗАВЕДЕНИЕМ В УСЛОВИЯХ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Статья посвящена проблеме управления учебным заведением в условиях поликультурной образовательной среды. В статье обоснована необходимость формирования у руководителей учебных заведений осведомленности о современных психолого-педагогических технологиях обучения и воспитания в поликультурной образовательной среде; изложены принципы поликультурного воспитания в учебных заведениях; раскрыта специфика управления учебными заведениями в условиях поликультурной образовательной среды; доказано, что в условиях поликультурной образовательной среды руководителю учреждения необходимо обеспечивать устойчивый и четкий управленческий контроль, сохраняя национально-культурную самобытность определенных групп населения.

Ключевые слова: поликультурная образовательная среда, кросс-культурный менеджмент, поликультурное воспитание, поликультурные ценности.

Odainyk S.F.

AN EDUCATIONAL ESTABLISHMENT MANAGEMENT IN CONDITIONS
OF MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

The article is devoted to the problem of management of the educational establishment in the conditions of multicultural educational environment. In the article it is grounded the necessity of forming of awareness of contemporary psychological and pedagogical technologies of teaching and upbringing in the multicultural educational environment among the managers of teaching establishments; it is described the principles of multicultural upbringing at the teaching establishments; it is revealed the specificity of management of teaching establishments in the conditions of multicultural educational environment; it is proved that in the conditions of multicultural educational environment the manager of the establishment needs guaranteeing of stable and clear management control, keeping national and cultural identity of definite groups of population. The article gives definition of cross-cultural management as a branch of management science, the subject of which is management of relations that appear in the process of national cultures scrapping and also exposure and behavior appropriateness in the management organization. The most significant thing in the cross-cultural management is mutual understanding based on the fact that all peoples are different, and ability to work and to collaborate within a multicultural community, taking into consideration all mentioned differences and peculiarities of personnel. That kind of knowledge gives opportunity for every manager to react and model in the flexible way.

Key words: multicultural educational environment, cross-cultural management, multicultural upbringing, multicultural values.

УДК 371–371.11–378.12

Пермінова Л.А.*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті обговорюється проблема розвитку професійної маркетингової компетентності педагогічних кадрів, зокрема вчителів початкових класів, в умовах нової освітньої парадигми. Це вимагає конкретних змін у побудові змісту курсової перепідготовки вчителів початкових класів з урахуванням творчої складової розвитку їх професійної маркетингової компетентності. Слушно робиться наголос та обґрунтовується необхідність для вчителя початкових класів, як управлінця навчально-виховним процесом у класі, компетентно орієнтуватися в освітньому просторі для прийняття необхідних та виважених управлінських рішень з урахуванням умов діяльності навчального закладу в сучасній сфері педагогічних послуг.

Ключові слова: система курсового навчання, маркетингове середовище, професійна маркетингова компетентність вчителя початкових класів.

В умовах соціально-економічних перетворень, що відбуваються в країні, кардинальної перебудови усієї сукупності суспільних відносин стратегічні завдання державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ ст.) орієнтують на радикальну зміну управлінського механізму системи освіти на принципах демократизації та гуманізації, реалізації творчого потенціалу особистості. Формування ринку освітніх послуг призводить до появи конкурентності між навчальними закладами. У системі освіти конкуренція стимулює навчальні заклади знаходити нові підходи щодо удосконалення своєї роботи, вивчати споживача своїх послуг і не задовольнятися певною часткою бюджетного фінансування. Нова модель управління освітою

* © Пермінова Л.А.*